

Mulier seminar Perspectives on Sports History

Door Fons Kemper

De in kringen van sporthistorici hoog aangeschreven John Nauright was op 17 februari te gast op een seminar georganiseerd door het Mulier Instituut in Utrecht. MI-directeur Koen Breedveld benadrukte in zijn openingswoord voor een keur van Vlaamse en Nederlandse beoefenaren van de sportgeschiedenis, de noodzaak om dit vakgebied het stadium van de kinderschoenen te laten ontstijgen.

Nauright liet in een erudiet betoog zien hoe de verhouding tussen sport en ras in Zuid-Afrika door de apartheid 'gekleurd' werd. Ruud Stokvis en Maarten van Bottenburg verzorgden de Nederlandse inbreng op dit seminar.

John Nauright

John Nauright noemt zich zelf graag een global scientist. Niet ten onrechte. Hij verdiende zijn wetenschappelijke sporen onder meer in Canada, Australië, Denemarken, Zuid-Afrika, Barbados, Engeland en Schotland. De George Mason University (USA) is zijn huidige thuisbasis waar hij hoogleraar en directeur is van de Academy of International Sport. Samen met Steve Pope stond hij aan de basis van de Routledge Companion to Sports History (2011). Hét standaardwerk op dit terrein.

Het vertrekpunt van John Naurights lezing is zijn verwondering over het ontbreken van serieuze aandacht voor het lichaam in historische en sociaalwetenschappelijk onderzoek naar sport. Dat is merkwaardig omdat sport bij uitstek een activiteit is waarbij fysiek-lichamelijke eigenschappen er toe doen. Het lichaam als drager van identiteit staat centraal in de casus die Nauright presenteerde over de relatie tussen sport en ras in Zuid-Afrika. Sport biedt een bijna perfect voorbeeld hoe ras en raciale verhoudingen 'belichaamd' kunnen worden. Het uitsluiten van zwarte sportlichamen is de ultieme poging van het apartheidregime om 'non-whites' te beletten hun sportieve vermogen te gebruiken in economisch, sociaal en cultureel opzicht.

Tijdens de apartheid was het 'blacks' fysiek verboden zich te mengen met 'white people'. Op tal van terrei-

nen, waaronder de sport. Zoals nu de kans op gewelddadigheden bepaalt of supporters van uit- en thuisspelende clubs fysiek gescheiden worden, was in Zuid-Afrika ras of kleur het criterium voor wie aan deze of gene zijde van de hekken moest plaatsnemen. Zwartens konden niet uitkomen in vertegenwoordigende teams waardoor de kans dat een van hen zou kunnen uitgroeien tot een sportheld voor Zuid-Afrika, nihil was. Apartheid was er op gericht om zwarte lichamen zoveel mogelijk uit beeld te houden. De sporten die in hoog aanzien stonden en beoefend konden worden, waren de 'moderne' door blanke beoefende sporten. Die werden 'onderwezen' op internaten en scholen als een essentieel onderdeel van de blanke opvoeding en als uitdrukking van een superieure status. Er werden tal van verschillen aangevoerd - psychologische en fysiologische - om het weren zwarte sporters te rechtvaardigen. Een donkere huid staat gelijk aan een deficit op moreel, sociaal, economisch maar ook sportief gebied. De apartheid beschouwde zwarte lichamen als een inferieure categorie - all brawn and no brains - en niet geschikt om met blanken samen te sporten. Nauright illustreert dit met talloze - schrijnende - citaten ontleend aan artikelen, interviews en commentaren uit die periode.

Als onder invloed van de vele boycotts aan het eind van de jaren tachtig schoorvoetend de multiraciale sport

wordt ingevoerd, lijkt het tij te keren. Maar een niet gesegregeerde sport is zeker geen garantie voor een multiraciale samenleving. De ervaringen van sportmensen in de USA en Engeland laten dat ook zien. Wettelijke uitsluitingsprocessen worden dan vervangen door veel subtielere sociale processen die anderen buiten de deur kunnen houden. In de keuze voor sport wordt dat zichtbaar. De blanken omarmen cricket en rugby terwijl de zwarten voetbal koesteren. Ondanks de grote politieke en media inspanningen om met de 2010 FIFA World Cup een multiraciaal beeld van de samenleving te schetsen, kwam de meest fanatieke steun voor het Zuid-Afrikaanse voetbalteam – Bafana Bafana ('onze jongens' in Zulutaal) – overwegend van de zwarte bevolking.

Ruud Stokvis

Ruud Stokvis concentreerde zich in zijn inleiding op de verschillende wijzen van beoefenen van de sportgeschiedenis. In Nederland bloeien er vele bloemen op het veld van de sportgeschiedenis. In de eerder aangehaalde Routledge Companion wordt bij monde van Peter N. Stearns echter vooral de academische beoefening geprezen en gepromoot. Daarmee wordt volgens Stokvis de ambitie van het vak tekort gedaan.

Hij stelt dat het vruchtbaarder is om vanuit het brede concept 'sportwereld' te denken. De intentie daarbij is om op de eerste plaats de sportwereld zelf beter te begrijpen door te kijken naar relevante ontwikkelingen in de omringende samenleving (van buiten naar binnen werken). In het concept van Stearns c.s. wordt sportgeschiedenis als academische discipline vooral ingezet om de samenleving te begrijpen (van binnen naar buiten). Deze tendens leidt er toe dat de onderzoeksthema's uit de sportgeschiedenis wel haast gekopieerd lijken uit algemene inleidingen over sport (vgl. Coakley, 2006). Het eigene van sport en de sportgeschiedenis komt daardoor in het academische werk onvoldoende aan bod.

Stokvis ziet de volgende vier thema's als onderscheidend voor de studie van sportgeschiedenis.

- a) Hoe verklaren wij dat er zoveel verschillende sporten zijn? Sporten hebben vaak alle een heel eigen geschiedenis, zowel qua culturele uitingsvorm als geografische oorsprong.
- b) Het is opvallend hoe rijk sport is aan geïnstitutionaliseerde vormen zoals wedstrijden, toernooien en competities. Op basis van gestandaardiseerde regels

en gestuurd door een netwerk van nationale en internationale organisaties. Waar berusten de verschillen, de groei en macht van deze sportorganisaties op?

- c) Een derde terrein is de studie van de sport- en spelvormen zelf. Hoe veranderen regels onder invloed van maatschappelijke factoren als verruwing (spelers en publiek) en mediawensen (tijdsduur en attractiviteit)? Hierbij is terug te grijpen op bijvoorbeeld de civilisatie theorie van Elias.
- d) Aansluitend bij het vorige thema is er specifieke aandacht nodig voor de relatie tussen de sportwereld en de ontwikkelingen in de media. Onder invloed van commercialisering en de groeiende machtspositie van media worden lokale en nationale overheden steeds vaker buiten spel gezet.

Ten slotte breekt Stokvis een lans voor de niet-academische beoefening van de sportgeschiedenis ('fans with a typewriter' en 'antiquarians'). Vooral bij de schrijvers van jubileumboeken staan sporthistorici in het krijt. Hun bijdragen aan de sportgeschiedenis – hoewel van wisselende kwaliteit – mogen zeker niet onderschat worden.

Discussie

Opgemerkt wordt dat het in de beschreven relaties tussen sport en apartheid voornamelijk over sportende mannen en masculiene aspecten van sport gaat. Nauright bevestigt dat over de rol van vrouwen weinig is geschreven. Er is sowieso over sportbeoefening door vrouwen in Zuid-Afrika weinig bekend.

De vergelijking tussen Zuid-Afrika en Nederlands-Indië laat voor onze kolonie een veel minder gesegregeerde sport zien. Hoewel aan apartheid een Hollands tintje zit, is het lastig aan te geven waardoor er in beide landen zulke verschillende wegen met de sport zijn ingeslagen.

Nauright benadrukt in de discussie nog eens hoe belangrijk het is om het aspect lichamelijke te betrekken in studies over sport. Sport is een van de meest zichtbare manieren om naar onszelf en de omringende samenleving te kijken.

Stokvis erkent in zijn inleiding de twee benaderingen van het object van sportgeschiedenis wat gechargeerd te hebben neergezet. Natuurlijk is het mogelijk om beide invalshoeken vruchtbaar te combineren. Nauright vindt het belangrijk dat ook 'algemene' histo-

rici zich met sport bezighouden. Dat biedt mogelijkheden om te reflecteren op je eigen studiegebied en nieuwe inzichten te gebruiken.

In de discussie wordt vervolgens aandacht besteed aan het (museale) erfgoed en legacy van de sport. Voor het populariseren van sportgeschiedenis (denk aan lesbrieven) is een toegankelijk erfgoed onmisbaar. Rondom de Olympische Spelen wordt aan legacy steeds meer aandacht besteed. Sportieve doelstellingen worden via legacy verbonden met maatschappelijke opbrengsten.

De stand van de sportgeschiedenis in Nederland werd uitgebreid besproken. De universitaire inbedding of eigenlijk het ontbreken ervan, was velen een doorn in het oog. Een bijzondere leerstoel op dit gebied is al ruim drie jaar vacant. Wat Nauright de uitspraak ontlokte dat alleen al aan de George Mason universiteit er meer hoogleraren op dit gebied zijn dan in heel Nederland.

Discussieleider Maarten van Bottenburg vatte de opbrengst van het seminar in vier lessen samen.

- Sportgeschiedenis is altijd meer dan het verzamelen van uitslagen, memorabele feiten of biografieën. Er dient achter die feitelijke werkelijkheid gekeken te worden om de maatschappelijke betekenis te kunnen duiden.
- Kwaliteit van sportstudies in andere disciplines kan versterkt worden door er een historische component aan te verbinden.
- Betrek theoretische aspecten van buiten het vakgebied (bijvoorbeeld configuratie en civilisatie-theorie) om tot een verrijking van het eigen werk te komen.
- Een goede sporthistoricus weet kennis van feiten, ontwikkelingen en anekdotes op een aanstekelijke wijze te verbinden met wetenschappelijke inzichten.

Deze laatste les was vooral bedoeld als een compliment aan de beide inleiders.

Zie voor een uitgebreide beschouwing over sport en apartheid:

Nauright, J. (2010). *Long run to freedom: sport, culture and identities in South Africa*. Morgantown: Fitness Information Technology Press.